

Atf: Yaman, F. S. (2022).
Kültürel belleğin aktarımında
zanaatkârlar: Safranbolu
örneği. *İctimaiyat Sosyal
Bilimler Dergisi*, 6(2), ss. 538-
554.

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

Başvuru / Recieved:
20 / 03 / 2022
Kabul / Accepted
22 / 08 / 2022

Kültürel Belleğin Aktarımında Zanaatkârlar: Safranbolu Demirciler Çarşısı Örneği

Craftsmen in the Transfer of Cultural Memory: The Case of Safranbolu Demirciler Çarşısı

Fatma Sena YAMAN^a

ÖZ	ABSTRACT
Bir toplumdaki normlar, gelenekler, inanışlar ve yaşam biçimlerinin tümünü kapsayan kültür, ortak değerlere dair birliktelik içermektedir. Kültüre ait anlamlar dizisinin sonraki kuşaklara aktarımıyla oluşan kültürel bellek, sözlü kültür ve yazılı kültür öğeleriyle inşa edilmektedir. Tekrarlama, canlandırma ve hatırlama unsurlarıyla biçimlenerek atasözleri ve deyimlerle sürdürülen kültürel bellek, destanlar ve anılarla geçmişi bugüne bağlamakta, ritüellerle belirgin hale gelmektedir. Kentler, mekânsal öğeleri anısal olarak bünyesinde taşıyarak o toplumdaki hayat biçimi, sosyal ve ekonomik düzene dair imgeler barındırmaktadır. Kentin hafızası mekânsal unsurlarla nitelik kazanmakta, imgelerin taşıdıkları anlamlar itibarıyla farklı zaman dilimlerinde çeşitli tekrarlamalarla evrilerek diri tutulmaktadır. Türk kültüründe tarihsel süreç içerisinde çeşitli efsane, mit, inanış ve anlatılara konu olan demir, kültürel bellekteki mühim bir olgu olarak yer almakta ve kültürel belleğin aktarıcıları olarak demirciler usta-çırak ilişkisi dahilinde kültürel bellek aktarımını gerçekleştirmesi yönünden varlık göstermektedir. Başta demircilik olmak üzere birçok zanaata ev sahipliği yapan ve 1994'te UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınan Safranbolu, kültürel belleğin temsili konusunda araştırma yapılacak bir kent sahasıdır. Çalışmada, 1796'da Safranbolu'da kurulan Demirciler Çarşısı'ndaki ustalarla görüşülerek demirin ve demircilerin Türk kültüründe taşıdığı önem kültürel bellek bağlamında incelenmiştir. Durum çalışması uygulanarak demircilerin ifade edebildikleri unsurlar tetkik edilmiş, kültürel belleğin aktarıcıları olarak demircilerin zanaatlarını devam ettirdikleri çarşıda, meslek geleneklerini yeniden inşa süreciyle sağladıkları anlaşılmıştır.	The culture, which encompasses all of the norms, traditions, beliefs and lifestyles in a society, includes the unity of common values. The cultural memory, which is formed by the transfer of the meanings of the culture to the next generations, is built with the elements of oral culture and written culture. Cultural memory, which is shaped by repetition, animation and remembrance elements and maintained with proverbs and idioms, connects the past to the present with epics and memories, and becomes evident with rituals. Cities contain images of the life style, social and economic order in that society by carrying spatial elements as memories. The memory of the city gains quality with spatial elements and is kept alive by evolving with various repetitions in different time periods in terms of the meanings they carry. Iron, which is the subject of various legends, myths, beliefs and narratives in the historical process in Turkish culture, takes place as an important phenomenon in cultural memory and as the transmitters of cultural memory, blacksmiths have a presence in terms of realizing the transfer of cultural memory within the master-apprentice relationship. Safranbolu, which is home to many crafts, especially blacksmithing, and which was included in the UNESCO World Heritage List in 1994, is a city area where research will be conducted on the representation of cultural memory. In this study, the importance of iron and blacksmiths in Turkish culture was examined in the context of cultural memory by interviewing the craftsmen in the Demirciler Çarşısı, which was established in Safranbolu in 1796. By applying the case study, the elements that the blacksmiths expressed were examined, and it was understood that the blacksmiths, as the transmitters of cultural memory, maintained their professional traditions in the bazaar, where they continued their craft.
Anahtar Kelimeler Kültürel Bellek, Safranbolu, Demirciler Çarşısı, Demirciler, Demir	Keywords Cultural Memory, Safranbolu, Demirciler Çarşısı, Blacksmiths, Iron

^a Arş. Gör., Karabük Üniversitesi, Türker İnanoğlu İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü. Email: fatmasenayaman@karabuk.edu.tr
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

1. Giriş

Bir toplumda sözlü ve yazılı kültür aracılığıyla biçimlenen düşünce, duygu ve eylemler bütünü, kültürel belleği oluşturan unsurlardır. Kültürel bellek, geçmişten geleceğe yönelik bilgi ve kültürün aktarımıyla gerçekleşmektedir. Bu süreçte bilgi ve kültürü taşıyan aktarıcılar olarak zanaatkarlarla karşılaşmaktadır. Geleneksel kültürün aktarımında zanaatlar, usta-çırak ilişkisi dahilinde öğrenilerek kültürel belleği aktarmaktadır. Türk ve İslam kültüründe önemli bir yer tutan demircilik zanaatı, madenin beceri ve ustalıklı işlenerek birçok nesne, araç ve gerecin meydana getirilmesi sürecine dayanır. Demircilik zanaatının öğreniminde hatırlatma, canlandırma, tekrar etme gibi kavramlar sözlü kültürün aktarımında önem teşkil etmektedir. Demirciliğe ilişkin ustalardan öğrenilip tekrar edilerek kuşaktan kuşağa aktarılan ahlaki, kültürel ve pratik bilgiler, bir kültürel bellek oluşumunu sağlayarak bu zanaatın devamlılığını sağlamaktadır.

Kültür alanında gruplar, mekân ve zamanda bağımsız olarak geçmişten geleceğe süregelen bir geleneği ifade etmektedir. Kültür, kişileri, dil ve haberleşmeyi, sanat, inanç, töre, hukuk ve yönetim kurumları, üretim ve tüketim düzenlerinin tümünü kapsamaktadır. Bu bakımdan kültür, dinler ve sanatlar dahil olmak üzere var olan, yaşanan ve öğrenilen her şeydir. Alet ise kültürlerin ön şartı olarak kabul edilmektedir. Bundan ötürü tarihte yaşayan topluluklar, işledikleri maddenin alet ve üretim teknolojisine göre sınıflandırılmaktadır. Aletlerin taştan yapıldığı döneme taş devri, bakır-kalay karışımı tunçtan yapıldığı döneme tunç devri, madenden yapıldığı döneme maden devri denmektedir (Güvenç, 1997: 7-39). İnsanlık, yaşamın sürdürülmesi ve medeniyetlerin kurulup ilerlemesi için alet ve tekniğe ihtiyaç duymuştur. İnsanlığın geliştirdiği araç ve teknikler teknoloji ile adlandırılmaktadır (Gül, 2020: 162).

Teknoloji alanındaki gelişmeler dünyada yaşam olanaklarının gelişmesine etki etmiş, diğer yandan zanaatçıların meslek hayatlarında birçok yönden olumsuz rol oynamıştır (Danışman, 2005: 235). Bir yandan bilgi ve deneyim zenginliğine imkân tanıyan teknolojik gelişmeler, diğer yandan akademik kurumlar ile zanaatkarlık kurumları arasındaki etkileşimi azaltmaktadır (Aytekin ve Rızvanoğlu, 2019: 603). Teknolojinin gelişmesi ve sanayileşme ile artan fabrikalaşma, köyden kente göç, üretimin ve tüketimin çoğalması, küreselleşmenin bir sonucu olarak zanaatkarların, mesleklerini sürdürebilmesini zorlaştırmaktadır. Gül'e göre toplumların üretim ilişkileri, yapısını da belirlemektedir. Üretiminin temelini oluşturan teknoloji, kültür üretim tarzı olarak sanat ve zanaat için önem taşımaktadır. Heidegger'e göre teknolojiyle oluşan sanayileşme ve endüstriyel üretim geleneksel anlamıyla zanaatın yerine geçmiştir (2020: 163-165). Bir nesneyi elle işlemek, malzeme ile insan arasında bir bedenlenme deneyimi uyandırmaktadır. İnsan deneyiminin malzeme ile uyumlu olarak birleşmesi ise çok çeşitli ifade biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Bir ustanın öğrenilen bir becerinin aktarılması nesiller boyunca sürerek aktarılmaktadır. Bu nedenle işlenmiş bir nesne, kültürel mirasın geçişli bir ögesidir. Teknoloji gibi beceri de insanlar tarafından yapılan yapay bir şeydir. Nesnelere işlenerek kültürel mirasın somut kayıtlarını geleceğe aktarmakta, buldukları dönemin uygarlığına dair izleri taşıyarak tarihte iz bırakmaktadır. Kültürün, işlenmiş anı nesnelere ile devam etmesi, geçmişin geleceğe taşınmasına aracılık etmektedir (Artut ve Hasoğlu, 2018: 409-414). Tezcan vd.'a göre bellek, sosyal, kültürel ve siyasal oluşumların ortak aktarımı ile oluşarak mekânda görünür kılınmaktadır. Küreselleşen dünyada giderek üretim ve birikim işleri ile kamusal ortam değişime uğramaktadır. Kolektif bellekte yer edinen kent imgesi değişmekte, kente özgü anlamlar ve değerler dünyası mekânsal müdahalelerle yeniden şekillenmektedir (2020: 142, 146).

Biyolojik olarak devredilemeyen kültürel bellek, anlamın kaydedilmesi, canlandırılarak ifade edilmesi yoluyla kuşaklar boyunca canlı tutulmaktadır. Grup kimliği bakımından kültürel belleğin

oluşması, süreklilik ve devamlılık ile sağlanmaktadır. Kültürel bellek, mitler, şarkılar, danslar, atasözleri, yasalar, kutsal metinler, süslemeler, resimler, yollar ve coğrafya gibi kimliği garanti edici bilgilerin bütünü, bayramlar ve ritüel kutlamalar ile tekrar edilip hatırlanması aracılığıyla dolaşmaktadır. Ritüeller, bilgiyi diri tutan eylemler bütünü olarak grubun kimliğinde koruyucu işlev üstlenmektedir. Bu şekilde kültürün yeni kuşaklara aktarılması, tekrarlama ritüelleriyle gerçekleşmektedir. Ritüel, yapısal olarak belli bir düzen dahilinde değişime uğramadan yeniden üretimi içermektedir. Her bir ritüel uygulaması önceki uygulamaya benzemektedir (Assmann, 2018: 98, 99). Teknolojik gelişmeler, farklılaşan toplum hayatındaki düzen ve sosyal, ekonomik ve ticari ilişki türleri, kentlerin başta kültürel, sosyal, ekonomik ve mimari olmak üzere mevcut yapısında birtakım değişimler meydana getirmektedir. Bu durum zanaatların zanaatçılar tarafından sürdürülmesinde ve dolayısıyla zanaata ilişkin kültürel bellek hakkındaki konular üzerinde durulmasına ve bir tartışma içeriği oluşmasına neden olmaktadır. Bu bakımdan demirin Türk kültüründeki yeri, kültürel belleğin demircilik zanaatının aktarımındaki işlevi bakımından araştırılmasını önemli kılmaktadır.

2. Kültürel Bellek Bağlamında Türk Kültüründe Zanaatkârlar ve Demircilerin Rolü

Tarihi olgular ile geçmişe yönelik düşünme ve çıkarım hali, geleceğe dair anlamlandırma sürecini beraberinde getirmektedir. Doğa ve insan etkileşime girmekte, ülkelerin ve şehirlerin yapısı değişmekte, birçok olgu, olay, kişi, kurum veya meslek hatırlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Anlamlandırma süreci geçmişteki olguların zihinde canlanması ve hatırlanması, tekrar edilmesiyle gerçekleşmektedir. Kültürel bellek, toplumların anlam ve değerler dizisinin oluşmasına ve hatırlanarak aktarılmasına imkân tanıyan süreçleri içermektedir.

Antropolojik ve semiyotik teorilere göre sosyal (kültür, insanlar, sosyal ilişkiler, kurumlar), materyal ve kültürel olarak tanımlanmış düşünme yolları (eserler, medya) ve zihinsel (zihniyetler) olarak kültürel anıların oluşumunu etkilemesi bakımından üç boyutlu olarak incelenmektedir. Bu bakımdan sosyal bilimlerde bellek araştırmalarının başlangıç noktası olarak kültürel bellek ve toplumsal bellek ile karşılaşılmaktadır. Kültürel anıtlar ve hafıza siyaseti gibi maddi ve sosyal fenomenlerin etkileşimi, zihniyetler tarihinde olduğu gibi maddi ve zihinsel fenomenlerin kesişimi, konuşma yoluyla hatırlamada olduğu gibi bilişsel ve sosyal fenomenlerin ilişkisi gibi konularda çalışmalar yapılmaktadır (Erlil, 2008: 4.). Toplumsal bellek, 1920'li yıllarda Fransız Sosyolog Maurice Halbwachs tarafından ortaya atılan bir kavramdır. Buna göre Halbwachs, anıların, içine girilen farklı grupların düşüncesinden kaynaklandığını belirtmektedir (Assmann, 2018: 43). Bir düşünceyi düşünmeye devam edebilme, içerisinde yer alınmasına olanak tanıyan koşullarla mevcut olmaktadır. Geçmişteki yaklaşmayı anımsatan ve kişinin imgesini unutmadan kurtaran da grubun sürmekte olan düşüncesidir (Halbwachs, 2021: 125, 126). Halbwachs'a göre düşünceleri çağırmanın onların benzer olmaları nedeniyle değil, aynı grubun zihnimizde bir arada toplanmış anılarıyla ilgili olmasındandır (Connerton, 2019: 66). Kişisel kimlik, etkileşim ve eylemlilik içinde meydana gelen, başkalarına dair bir farkındalıktır. Başkalarının beklentileri ile onların kişilerde oluşturduğu sorumluluk ve yükümlülükleri içermektedir (Assmann, 2018: 144). Kolektif hafıza, kişisel olmayan hatıraların grubu ilgilendirdiği ölçüde hatırlanmasına ve sürdürülmesine olanak tanımaktadır. Grupların süreklilik unsurunu temsil etmesi, karakterler dönüşüm geçirirse de genel olanı korumasıyla mümkündür. Zaman, bir içeriğe sahip olduğu sürece gerçekliği ifade etmektedir (Halbwachs, 2021: 45, 135). Geçmiş, geçmişini temsil eden sözcüklerle ve imgelerle yeniden sunulmaktadır. Somut bellek öğeleri, sözel dile getirme ve görsel kodlama yolu ile bellekteki hatırlama eylemini daha iyi gerçekleşmektedir (Connerton, 2019: 50, 123). Kültürel bellek, toplumsal meseleleri ele alırken hatırlama, hatırlatma, tekrarlama, unutma ve unutturma

gibi eylemleri içeren ve tarihin yeniden inşa edilmesinde rol oynayan bir kavramdır (Oğuzhan Börekçi, 2020: 26). Toplumsal bellekte bir olayın doğrudan tanıklık edilip saklanıldığı durumlarda dahi tarihin yeniden kurulması gerekmektedir. Anlatımı olduğu gibi kabul etmek özerklikten vazgeçmek anlamına geleceğinden bir olaya dair bir sorun çalışma alanı yapıldığında, sorgulama yapılması gerekliliği hasil olduğundan tarihçiden yeniden araştırma yapması beklenecektir. Tarihi yeniden kurmak, grupların belleğine yol gösterici olabilmesi bakımından önemli katkılar sunabilmektedir (Connerton, 2019: 29).

Assmann'a göre kültürel bellek bakımından toplumlarda taşıyıcı işlev gören özel gruplar vardır. Kendilerine bilgiyi taşıma yetkisi tanınmış olanlar şamanlar, rahipler, öğretmenler, yazarlar ve filozoflar birer kültürel bellek taşıyıcılarıdır. Kültürel olarak biçimlenerek toplumsal bağlantı kurulan görüntüler olarak hatırlama figürleri, zaman ve mekâna bağlılık, bir gruba bağlılık ve kendine özgü bir süreç olarak yeniden kurulabilme özelliği şeklinde kategorize edilmektedir. Hatırlama figürlerinin belirli mekânda somut hale gelmesi ve belirli zamanda yinelenmesi gerektiği için somut bir mekâna ve zamana dayanmaktadır. Bu süreçte taşıyıcılarıyla var olan toplumsal bellek, gelişigüzel bir şekilde değil aktarma sürecine katılan grup üyelerinin varlığıyla hatırlanmaktadır. Bu grup üyelerinin varlığı, değerlerle anlamlandırılmış iletişim biçimleri ile zaman ve mekân oluşturarak yeniden inşa edilmektedir (2018: 46-62).

Connerton, belleği, bireyin kendi anılarından oluşan "kişisel bellek", anlambilimsel, sözel ve görsel kodlamadan oluşan "bilişsel bellek" ve "alışkanlık belleği" olarak üç başlıkta incelemektedir. Buna göre alışkanlıklar, deneyimlerin oluşturduğu bağlama dayandırılmalıdır. Yapılan davranışların temelinde nedensellik arayışında bulunulmadan bir anlamlandırma faaliyeti gerçekleştirilemez. Tarihteki olayların anımsanması genellikle yazılı metinler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Toplumsal bellekte anımsama eyleminde bulunulurken bedensel etkinlikler ve törenler önemli birer niteliğe sahiptir. Tören, bir seyir veya anı defteri değildir. Geçmişin imgesi, canlandırılan ve sahnelenen bir kült olarak törenler anlatıların anımsanıp yeniden inşa edilmesinde rol oynamaktadır. Bellek, açık söz ve imgelere başvurularak sahnelenmeksizin bilinçli olarak da korunabilmektedir. Anma törenlerinde bedensel pratiklerin işlevi bu sürdürme işlevini devam ettirebilmektedir. Connerton, bedenle bütünleşmiş mesajları ifade eden bedenleştirme pratiği ile yazı, ansiklopedi, ses kaydı, fotoğraf, bilgisayar gibi çağdaş araç ve gereçlerin enformasyonu ile oluşan amaçlı eylemler olarak değerlendirdiği kaydetme pratiği olarak bedensel pratikleri iki kategoride incelemiştir. Bedensel duruşların bellekte tutulması, bedenleştirme pratiklerine örnek teşkil etmektedir. Somut bellek öğeleri sözel dile getirme ve görsel kodlama yolu ile bellekteki hatırlama eylemini daha iyi gerçekleştirerek canlandırma eylemine katkıda bulunmaktadır (2019: 13-124).

Yazılı kayıtların olmadığı yerde grubun kimlik koruyucusu olarak insan belleği ile karşılaşmaktadır. Assmann'a göre toplumsal katılım, belleğin sürdürücü etkilerini yerine getirebilmesi için gerekli koşullardan biridir. Gruplar, bard, şaman, griot olarak bilinen koruyucu uzmanların buluşma ortamlarında hazır olarak bulunması ve aktarımını sağlaması yoluyla kültürel belleğe katkıda bulunmaktadır. Bayramlar ve ritüelleri düzenli tekrarlanması, aktarıma ve kimliği koruyan bilginin iletilmesi ve devredilmesine yol açarak kültürel kimliği yeniden inşa etmektedir. Ritüellerin tekrarı, grubun zaman ve mekân olarak birlikteliğine zemin hazırlamaktadır. Bu şekilde gerçekliği ifade eden ritüeller, tekrarlanarak imtina edilmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması ile dünyanın düzenini ve grupların kimliğini korumaya yaramaktadır (2018: 65). Ricoeur'a göre zaman, duygu olarak hafızanın ve eylem olarak hatırlamanın ortak etmenidir. Mekanlar, yazıtlar ve anıtlar gibi tarihe tanıklık eden belgelerdir. Hafızanın yer ile bağlantı kurması ise anılar ve mekanlar arasındaki yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Anımsamak, geçmişe ilişkin imgeye erişmenin yanında

imgeyi aramak uğraşdır (2020: 37-75). Farklı zaman ve mekân dilimlerinde yaşayan kültürel bellek taşıyıcıları, sözlü edebiyat örneklerinde, birey veya grubun davranış şekillerinde bir bilinç oluşturmada, hatırlama eylemine bir gösterge olmaktadır (Arslan, 2015: 2). Tanıklık, biçimsel koşullardan geçmişin içeriklerine ve tarih yazım işleminin fiili sürecine ulaştırmaktadır. Tanıklık, beyan edici hafıza ve arşiv belgelerinden geçerek belgesel kanıtı oluşturmaktadır (Ricoeur, 2020: 183). Assmann'a göre toplum düzeninde oluşan çürüme eğilimine karşı bir düzen kurulmalı ve düzen, ritüel yoluyla korunarak yeniden üretilmelidir. Bu bakımdan düzen, ritüellerin sahnelemesi ile mitsel mevcudiyete ihtiyaç duymaktadır. Mitler düzeni anlatmakta ve ritüellerin oluşumunu sağlamaktadır (2018: 152, 153). Connerton'a göre bireyler geçmişin olayları ve o olayların nesnelere doğrultusunda yaşadığı için bireylerin bugüne dair deneyimleri geçmişteki bilgisine dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen imgeler bir araya geldiğinde var olan toplumsal düzeni meşru hale getirmektedir. Geçmişin imgeleri ise törensel eylemler ve bedensel pratiklerin uygulayımıyla gerçekleşmektedir (2019: 9, 11). Yeniden üretme ve inşa süreci, hatırlanma sürecinde bedensel ve törensel faaliyetlerle tekrarlanarak gerçekleşmektedir. Geçmişe ait olanı anlamlandırma sürecinde farklı imgelerin ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel yapılar tarafından oluşturulması, kanıksatılması ve sürdürülmesi yoluyla gerçekleşmektedir. Bu bakımdan toplumdaki bireylerin çeşitli yapılardaki yansımasını ifade eden zanaatlar, kentin kültürel belleğinin usta-çırak ilişkisi bağlamında geçmişten geleceğe aktarımını içermektedir. Bu bakımdan ustalardan sözlü olarak edinilen her türlü bilgi, sözel ifadeler ve teknikler belleğin kayıt altına alınmasına yaramaktadır.

Bir zanaatın tarihi, topluluklardaki sosyal ilişkiler, kültür ve lehçeler, gruptaki ve ailelerdeki değişimler olmak üzere bir ülkenin farklı bölgelerindeki yerel meselelere dair birçok şey araştırma konusu olarak ele alınmaktadır. Doğrudan kayıt biçimi olarak görüşmede, görüşülen kişi kendini sözlü olarak ifade etmektedir. Kaydedilen konuşmadaki ifadeler topluma dair ipuçları ve değişik lehçe yapılarına dair bilgi vermektedir. Sözlü tarih, hayat hikayelerinin temsil güçlerini tanımlayarak insana tarihsel süreç içerisinde kabul edilen mitlere ve baskın yargılara dair sorgulama yaptırmaktadır. Tarihin toplumsal anlamını dönüştüren bir araç olarak sözlü tarih, insanların ekseninde oluşan bir tarih türüdür. Tarihin içine insanı alarak kapsamını genişletmektedir (Thompson, 1999: 7-116). Sözlü anlatım yazısız da var olabilmektedir. Dünyanın dört bir yanından derlenen atasözleri, insana özgü konuşmanın ilk biçimine ve gücüne işaret etmektedir. Sözlü kültürlerdeki topluma mal olan hazır ifadeler ve betimlemeler, zihinsel bakımdan deneyimlerin nizamını ve düşüncenin biçimini belirlemektedir. Kalıplaşmış deyişlerden oluşmayan hiçbir düşünce, deyişler düşüncenin özü olduğu için kalıcı olamaz. Bu şekilde kelimeler ve kavramlar deneyimler sonucu kalıplaşarak bellekte yer edinmektedir (Ong, 2014: 20-31).

Zanaatkârlık bir görevi güzel yapma arzusuna işaret etmektedir. İyi zanaatkârlar, somut pratikler ile düşünme arasında bir iletişim kurarak alışkanlıkları oluşturmada ve alışkanlıklar da sorunu çözme ve bulma arasında bir köprü kurmaktadır (Sennett, 2009: 20). Sennett'e göre zanaatkâr, iyi ürünü ortaya koymaya çalışarak icraat gösteren ve işe yarayan kişidir. Zanaatkârlar için sıkça vurgulanan nokta işini iyi yapmasıyla ilişkilidir (Doğan, 2010: 300). Sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı geçmişten günümüze ulaştıran zanaat, kentin tarihi ve kimliği için önemli bir değerdir. Zanaatkârlar kentin yapısına anlam kazandırmakta ve kenti canlı tutmaktadır. Aynı zanaatı yürüten paydaşlarıyla genellikle bir arada bulunan zanaatkârların mekanları ise çoğunlukla ilgilendikleri zanaat türü ile adlandırılmaktadır (Seymen Aksu ve Aydın Türk, 2021: 320).

Ahi Evran'ın öncülüğünde başlayarak Anadolu'da mühim bir olgu haline gelen ahilik, ticari faaliyetlerin düzenlenmesinde işlev süren bir teşkilattir. Anadolu'daki Türk zanaatkarları ayakta

tutmak ve örgütlemek için uygulamaların yapıldığı ahilik teşkilatlarında usta çırak ilişkisi eğitimi üzerinde durulmuştur. Zanaatların sürdürülebilirliği bakımından usta çırak ilişkisi, geleneksel yapıların korunması, sosyal hayattaki uygulamaların gelecek nesillere aktarımı ve çırakların dini, meslekî ve askerî gelişimlerinde etkin rol oynamıştır (Çandır ve Aydın, 2021: 769). Eski dönemlerde halkın ihtiyaç duyduğu şeylere kolay ulaşabilmesi için yerleşim yerlerinin çoğunda Ahî teşkilatları kurulmuştur. Teşkilat aracılığıyla çarşıların kurulması sonucu halk, ihtiyaçlarını bu çarşılardan karşılamıştır. Nüfusun daha kalabalık olduğu yerlerde çarşılar ürün gruplarına göre bakırcılar, demirciler, marangozlar, şekerlemeciler, ayakkabıcılar gibi sınıflandırılarak ayrı şekilde konumlandırılmıştır (Akçi vd., 2018: 75). Ülken'e göre özellikle Anadolu şehirlerinde küçük sanat sahipleri arasındaki dinî ve iktisadî bir teşkilat olan ahîlik, loncalar, gedikler ve esnaf teşkilatında görülmektedir. Ahîlik teşkilatının zeminini oluşturan Fütüvvetnameler'e göre ahîlikte bulunması gereken yedi fazilet vardır ve ancak bu yedi fazileti kazanan insan "ahî" olabilir. Bu faziletler, cimrilik kapısını bağlamak ve lütuf kapısını açmak, kahır ve zulüm kapısını bağlayarak yumuşak davranışlı olma kapısını açmak, hırs kapısını bağlayarak kanaat ve rıza kapısını açmak, tokluk ve lezzet kapısını bağlayıp açlık ve riyazet kapısını açmak, halktan yana kapısını bağlayıp haktan yana kapısını açmak, herze ve hezeyan kapısını bağlamak marifet kapısını açmak, yalan kapısını bağlamak ve doğruluk kapısını açmaktır (2007: 298-302).

Ahi Evran'ın, toplumdaki bireylerin gereksinimlerinin giderilmesi ve bu gereksinimlerin meslek grupları oluşturularak giderilmesine yönelik bakış açısı, Letaif-i Hikmet kitabında belirtilmektedir. Buna göre, yaşamını sürdürebilmesi için diğer insanlarla ilişkide bulunma ve ihtiyaçlarını giderme gereksinimi duyan insan, birtakım alet ve edevatla yürütülen demircilik ve marangozluk gibi çeşitli mesleklere ve zanaatkarlara ihtiyaç duymaktadır. Zanaatkarlar ise mesleklerini yürütebilmek için belirli bir yere toplanarak toplumun ihtiyacını görmektedir (Bayram, 1991: 137-152, akt. Yüksel ve Göksel, 2020: 800). Demir, Türklerin madeni bozkır kültüründe araç gereç üretiminde ana unsur olarak kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda bozkır kültürünün yaşandığı ilk alanlar olarak demir madeninin işlendiği bölgeler belirtilmektedir. Birçok Türk destanına konu olması ise demirin Türk kültüründeki önemini göstermektedir (Bilgili, 2020: 19). Demir bir kült ve bir kutsaldır. Kült kelimesi lügatte ibâdet, tapma, tapınma veya manevi ve ruhani olarak zikredilen kişilere ve mezarlarına gösterilen saygı şeklinde ifade edilmektedir. Kut kelimesi ise mutluluk, saadet anlamına gelmektedir ve bu inanca göre Türkler, demiri göksel ve tanrısal kabul ederek onu kutsamıştır. Türklerin devlet idaresinde sahip olduğu güç, uğur ve talih olarak Tanrı, Türklerin hükümdarlarına ve bazı varlıklara diğer varlıklardan farklı olarak kut vermiştir (Çerikan, 2014: 3, 4 ve Kubbealtı Lügatı, 2021). Assmann'a göre bir topluluktaki grubun birlik düşüncesini temellendiren kutsal anlatıları koruyan mitler ve efsaneler, kimlikle ilgilidir. Yeniden üretim söz konusu olmayacağı için kültürel anlamın canlandırılması gerekmektedir (Assmann, 2018: 152). Tarihsel imgelemden yararlanılarak tarihsel bilgi kurulurken, geçmiş ile ilgili deneyim ve anlamlar dizini, düşünceler ve dil tarafından oluşturularak biçimlendirilmektedir. İçerisinde bulunan toplumdaki kültürel farklılıklar, din, dil, ırk gibi birçok unsur imgelerin oluşumunda etkili olmaktadır. Bu etki de sözlü kültür, yazılı metinler ve görsel malzemeler aracılığıyla kurulmaktadır (Büyüktuncay, 2014: 56).

Demir, anlamını taşıyan en eski sözcük olan Sümerce "an" ve "bar", gök ve ateş ifadelerinden oluşmakta, genellikle gök metali ya da yıldız-metal biçiminde çevrilmektedir (Eliade, 2003: 23). Göğün kendi eksenini etrafında dönüşünü gözlemleyen eski Türkler kültürel kodlarında bulunan unsurlarla bu durumu açıklamıştır. Demirci bir millet olan Türkler tarafından göğün sağlam bir desteği yaslanmadan dönemeyeceği düşünülerek bu desteğin demir olduğuna inanılmış ve bu destek "Demir Kazık" olarak adlandırmıştır (Yağcı, 2015: 77). Demir Kazık, Oğuz Kağan Destanında bir nur sembolüdür. Destana göre Oğuz Kağan bir gün Tanrı'ya yalvarmaktayken

karanlık basmış, güneşten ve aydan daha parlak bir nur gökten yeryüzüne inmiştir. Bu nurun içinden alınanda demir kazık gibi parlak bir beni olan çok güzel bir kız çıkmıştır. Birçok kültürde olduğu gibi Türklerde de nur, güzellik sembolü olarak kullanılmaktadır. Oğuz Kağan Destanında Demir Kazık'ın Türklerde uyandırdığı hayranlık nur betimlemesi ile ortaya çıkmaktadır (W. Bang ve G. R. Rahmeti, 1936, akt. Yağcı, 2015: 76).

Kaşgarlı Mahmut'un Dîvanü Lûgat-it Türk'ünde demir "temür" olarak geçmektedir. Kırgız, Yabaku, Kıpçak ve daha başka boyların halkı ant içtiklerinde demiri kutsamak için kılıcı çıkararak yanlamasına öne koymakta "Bu gök girsin kızıl çıksın" diye "Sözünde durmasan kılıç kanına bulansın, demir senden öcünü alsın" demektedir (İnan, 1976: 132). Türkler demire, "kök-Temür", yani gök demir demiştir. Bunun yanı sıra Türklerde kılıçla and içilmiştir (Ögel, 2010: 67). Ergenekon Destanı'nda Göktürklerin atalarının demirci oldukları ve demircilik mesleğinin kutsal bir meslek olduğu belirtilmektedir (Oran ve Oran, 2019: 565). Demirciliğin bazı Peygamberler tarihi kaynaklarında Âdem ve Nuh peygambere kadar dayandığı bildirilmektedir (Köksal, 2011: 35, 93). Türklerin toplumsal hayatında farklı şekillerde kutsanan demir, iyileştirici, kötü ruhlara karşı ve nazara karşı koruyucudur:

Doğada gizemli olan diğer varlıklar gibi demirin sahip olduğu gizil güçler vardır. Ayrıca demirle ilgili bu ortak değerlerin izleri daha somut örneklerle ortaya çıkmaktadır. Bazen yeni doğan bir bebeğin ve lohusa bir kadının yastığının altına konulan demirden bir alet kötü ruhlara karşı koruyucu unsur olarak seçilir. Bazen bir düğünde gelin duvara çivi çakar ki bu uygulama, onun sağlamlığını ve kalıcılığını simgeler. Bazen bir ölünün üstüne demir konulur ya da ölü yıkama işleminde özellikle demir maşrapa kullanılır ki burada ölüye gelecek kötü ruhlara karşı demir, zırh görevindedir. Demir, bütün yemin merasimlerinde silah olur. Türklerin uygulamalarındaki demirle ilgili ortak değerler ya da sosyal ve kültürel kodlar; Türklerin mit, efsane, masal vb. halk anlatılarında da görülmektedir (Çerikan, 2014: 8, 9).

Moğol boylarının çoğu destansı şiirlerinde ve Türklerde "tarhhan" anlamına gelen demirci, kahraman ve yalnız, atlı savaşçı anlamını taşımaktadır. Şaman askeri giysisi olarak metalden bir tür göğüs zırhı giydirilmektedir. Demircilerin krallığa kadar yükseldikleri görülmektedir. Bazı kaynaklara göre Cengiz Han eskiden bir demircidir ve Moğolların boy efsanelerinde demirciliğe bir anlam yüklenerek demir, hükümdarın hanedanına bağlanan bir mit olarak görülmüştür (Altheim, 1952, akt. Eliade, 2003: 90, 91). Göktürk Devletinde devletin sanatı demirciliktir. Demirci, Moğolların kuzey kolu olan Buryat'lar sihirbazdır. Moğollar yılbaşı geceleri demiri ocakta kızdırmış ve bu demiri döğerek uzatmıştır (Eren, 2019: 142). Demirin Türk kültüründeki rolü, çeşitli kentlerde demirciliğe dair adlandırılan çarşılarıyla kültürel bellekte edindiği yer bakımından imgelem oluşturmaktadır. Teknolojik gelişmelerin toplum hayatındaki değişimlere yol açması farklı nesne, imgelem, anlam ve göstergelerin oluşumuna yol açmıştır. Kitle kültürüne yönelik olarak pazarda sunulan nesnelerin çoğalması, iktisadi yapıların oluşumuna, giderek büyümesi ve kurumsallaşmasına yol açmıştır. Kent kültüründeki imgeler dönüşüm geçirmiş, farklı iş kollarının oluşumu sanayileşme ile gerçekleşmiştir. 1937 yılında Karabük'te kurulan Demir Çelik Fabrikası ise köyden kente göçü hızlandıran bir unsur olarak Safranbolu'daki zanaat işletmelerine etkide bulunmuştur. Buna göre Safranbolu'da zanaatkarlar tarafından yürütülen demircilik faaliyetleri, sürekliliğini, kültürel bellek oluşumuna etki eden zanaatların usta ve çırak ilişkisi ile yürütmesiyle sağlanmıştır. Bu bakımdan kültürel bellek, art alanda kalan anlamların biçimlendirilmesi, imgelerin anlaşılması ve çözümlenmesi ile ilintilidir. Aktarıcıları tarafından taşınılan metinler ve nesnelere, kültürel belleğin oluşumunda etkin rol oynamaktadır.

3. Yöntem

Kültürel bellek inşası bağlamında demircilik, İslam ve Türk kültürü geleneğinde önemli rol oynamaktadır. Türk milletine ata yadigarı demircilik mesleği, kültürel belleğin hatırlatıcılarının hafıza ve bellek aracılığıyla sürdürülerek nesne ve ritüellerin aktarımı yoluyla gerçekleşmektedir. Assmann'a göre kültürel bellek, insan belleğinin dış boyutu olan toplumsal ve kültürel süreçlerin sonucunda oluşmaktadır. Anlatılar geçmişin deneyim ve anılarını biçimlendirerek şimdiki zamanın hafızasında canlandırılmaktadır. Ortak kurallar ve değerler bütünü toplumdaki bireyleri birbirine bağlayan olgulardır (2018: 23, 26). Bu çalışma, kültürel bellek bakımından demirin Türk kültüründeki yerini ve demircilerin kültürel bellek taşıyıcıları olarak üstlendikleri işlevlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tunçer'e göre kültürel miras, önceki kuşaklarca oluşturularak gelecek nesiller için korunması istenilen ve evrensel değerlere sahip olduğu düşünülen eserlerdir. Geçmişten gelen bir dizi anıt yapı, konak, tarihi çevreler, arkeolojik alanlar, kültürel nesne veya gelenekleri içermektedir (2017: 4, 5).

Karabük iline bağlı Safranbolu ilçesi, 17 Aralık 1994'te UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınarak kültürel, ekonomik ve sosyal olarak gelişme kaydetmiş, turistik mekân işlevi üstlenerek bir müze kent haline gelmiştir. Çalışmada Safranbolu'daki demirciler, kültürel bellek taşıyıcıları olarak kültürel bellek, zanaat ve demircilik kavramları bağlamında değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda 1796 yılından beri süregelen Safranbolu Demirciler Çarşısındaki demircilik zanaatı, araştırmanın kavramsal çerçevesini içeren kültürel belleğe konu olmuştur. Demircilerin usta-çırak ilişkisi içerisinde kültürel bellek aktarıcıları olarak oynadıkları rol ile kültürel bellek aktarımını ne şekilde gerçekleştirdikleri ve demirciliğin geleceğini nasıl değerlendirdikleri çalışmanın sorularını oluşturmaktadır.

Safranbolu'daki semercilik, yemenicilik, saraçlık, nalbantlık ve tabakhanecilik gibi zanaatların yok olageldiği son noktada demircilik önemli bir yer tutmaktadır. Safranbolu'nun belleğini yansıtan Eski Çarşı'da bulunan ve Demirciler Çarşısı olarak adlandırılan mekânda günümüzde dört demirci ustası mesleğini sürdürmektedir. Araştırma, Safranbolu ilçesinde faaliyetlerini sürdüren demircilik zanaatı ve ustalarını kapsamaktadır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan ve demircilik zanaatıyla ün yapan bölgeler ve bu bölgelerdeki demirci ustaları ele alınmayarak çalışmanın sınırlılıkları oluşturulmuştur.

Çalışmada yöntem, durum çalışması olarak belirlenmiş ve yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Durum çalışmalarının temel özelliği bir ya da birçok durumun ayrıntılarıyla araştırılarak duruma dair ortam, bireyler, olaylar ve süreçlerin soruşturulması ile bu sorgulamaların araştırılan durumlar arasındaki etkileşiminin incelenmesidir. Doküman, gözlem ve görüşme yoluyla toplanan verilerin hangi yaklaşımla analiz edileceği araştırmanın amacına ve toplanan verilerin içeriğine göre değişmektedir. Araştırmanın bulgularına dair raporun, başka araştırmacıların yararlanacağı şekilde öz ve içerikten ödün vermemiş olması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 70-310). Durum çalışmaları program değerlendirme araştırmaları başta olmak üzere derinlemesine veri gerektiren araştırmalarda kullanılmaktadır (Aytaçlı, 2012: 9). Durum çalışmaları, "neden" veya "nasıl" soruları sorulduğu, araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün az olduğu ve çalışmanın odağı gerçek yaşam bağlamındaki bir fenomene kurulduğunda tercih edilen yöntemdir (Yin, 1984: 1). Creswell'e göre, durum çalışması, araştırmanın ürünü ve nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki desen türüdür. Durum çalışması araştırması, bir durum veya belli bir zaman içerisindeki durumlar hakkında gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller, dokümanlar ve raporlar aracılığıyla araştırmacının detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi veya durum temaları meydana getirdiği nitel bir yaklaşımdır (2013: 97). Kullanılan tekniklerin çoğu bakımından tarih

araştırmaları ile benzerlik göstermesine rağmen durum çalışması, tarihçinin dağarcığında bulunmayan iki kaynağı araştırmaktadır. Bunlar incelenen olayların doğrudan sunumu ve olaylara dahil olan kişilerle yapılan görüşmeler olarak nitelendirilmektedir (Yin, 1984: 8). Yarı yapılandırılmış görüşme ise görüşmeye derinlemesine bir nitelik kazandırmaktadır. Görüşme, araştırma konusuyla ilgili önceden hazırlanmış sorulardan oluşmaktadır. Bu kapsamda ulaşılan verinin düzenlenip araştırmaya işlenmesini kolaylaştırmaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2018: 184). Çalışmada bu bağlamda araştırmancının örneklemi oluşturan demirci ustaları Muhsin Ünal ve Hüseyin Şahin Özdemir ile yapılan mülakatlar sonucu elde edilen bilgilerle kültürel belleğe ilişkin bir sözlü tarih çalışması yapılmıştır.

4. Kültürel Bellek Aktarıcıları Olarak “Demirciler Çarşısı Demircileri”

Kent kimliğini oluşturan önemli bir unsur olarak kimlik mirası, çeşitli tarihi ve kültürel varlıkları içeren şehirler aracılığıyla süreklilik sağlamaktadır. Özellikle 1950’li yıllardan beri Türkiye’de gerçekleşen kentleşme ile göçler, kent yaşamına dair olumsuz etki etmiştir. Kentlerin değer ve anlam yitimine sebep olmaması için gerekli unsurlar olarak mekânsal oluşuma etki eden özne ve zaman ile karşılaşmaktadır. Bu unsurlar, kentsel belleğini oluşturan yapılarıdır ve kent, anılar ve öyküler aracılığıyla toplumsal bellekte gelişmektedir. Kentlere kimlik kazandırarak, kültürel belleğini oluşturan unsurlar, anılar, tarih, doğal özellikler, taşınmaz kültür varlıkları ve kent müzeleridir (Demirarslan, 2018: 910). Osmanlı Devleti’nin ekonomik zenginliğini yansıtan Safranbolu, 18. yüzyılda iktisadi iş bölümünü yansıtan çarşılarıyla bir merkez konumundadır. Sadrazam İzzet Mehmet Paşa’nın bu yüzyılın sonlarında kurduğu vakfın vakfiyesinden edinilen bilgiye göre demirciler, semerciler, boyacılar, saraçlar, atarlar, pamukçular, kasaplar, terziler, sebzeciler ve kuyumcular adıyla çarşı isimleri bulunmaktadır. Bezirgân, çerçi, boyacı, tütüncü, kasap, berber, kılıççı, manav, ekmekçi, pamukçu, bozacı, hazır ayakkabı satıcısı, kahvehane, fırıncı, mezbaha ve keçeci atölyesi ise vakfiyede geçen bazı dükkân isimleridir. Buna göre Safranbolu’da iktisadi hayatın işleyişi, her mesleğin kendi içinde birlik oluşturarak örgütlendiği lonca sistemine göre işlemiştir. Zanaatkarların oluşturdukları bu birlikler, ayrı ayrı sokaklarda yer alarak demirciler, dericiler, bakırcılar, yemeniciler ve semerciler gibi kendi meslek adlarıyla isimlendirilmiştir (Kalyoncu, 2010: 40-42 akt. Deniz ve Çelik, 2020: 127).

İpek yolu üzerinde bulunan Safranbolu, semercilik, yemenicilik, demircilik, saraçlık, nalbantlık ve tabakhanecilik gibi zanaatlara ev sahipliği yapmıştır. Bu şekilde, Türk kültüründeki bellek aktarımına etki ederek birçok zanaatı bünyesinde barındırmış, sanayileşme öncesi yöre halkının gelir kaynağı olmuştur. Demirciler Çarşısı’nda bugüne kadar gelen ustalarıyla faaliyetlerini sürdüren demircilik ile kültürel bellekle arasındaki ilişki bakımından mühim bir zanaat olarak işlev görmektedir. Durum çalışması olarak belirlenen çalışmada, Demirciler Çarşısında günümüzde demirci ustası olarak faaliyet gösteren dört ustanın Muhsin Ünal ve Hüseyin Şahin Özdemir ile mülakatlar yapılmıştır. Safranbolu’daki demircilik faaliyetleri, kültürel bellek taşıyıcıları olarak demirciler ve demirciliğin Türk kültüründeki işlevi ele alınmıştır.

Emekli demirci ustası Muhsin Ünal, 1959’da Karabük ilinin Safranbolu ilçesine bağlı Çatak Köyü’nde doğmuştur. 13 yaşında çırak olarak başladığı demirciliğe ustalarından aldığı eğitimle 18 yaşında kendi dükkanını açarak devam etmiştir. Demirciler Çarşısı’na çalışmaya geldiği ilk dönemde 15 civarında demirci dükkânının olduğunu belirtmektedir. Assmann’a göre rutin taklitler gelenek statüsünü kazandığında, bir anlam derinliğine ulaşmakta ve bu şekilde taklitçi belleğin sınırları aşılmaktadır. Gelenekler, anlamın kültürel olarak aktarılma ve sahnelenmesine yarayarak kültürel belleğin kapsamına girmektedir (2018: 28). Muhsin Bey, ustasından edindiği birtakım ahlaki pratikleri günümüzde de sürdürdüğünü belirtmektedir. Muhsin Bey, Türklerin Orta

Asya'dan Anadolu topraklarına gelirken demirci ustalarıyla geldiklerini belirtmektedir. Bu durum sözlü edininin taklit yoluyla pratik olarak davranışa dökülerek ahlaki bir bütün olarak kavrandığını göstermektedir. Muhsin Bey, ahîlik geleneğindeki hırs ve yalandan uzakta helal rızık kazanma öğretisini sürdürme gayesindedir. Kültürel bellek, usta tarafından çırağa verilen eğitimde bilginin aktarımı teknik ve ahlaki bakımdan ortaya çıkmaktadır:

“Ustam cebinde parası varsa bir şey alırdı, yoksa almazdı. Biz de öyle yetiştik, varsa yedik, içtik ve aldık. Herkesin kabiliyeti ayrıdır. Evvela insanın gözü, eli usta olacak. İşini sevecek, sevdiği işi yapacak. Bu, sabır, gayret ve düzgünlük ister. Ahlak iyi olmazsa kişi sana değer vermez ve güven olmaz. Güven olmazsa esnaf olamazsın. Bir müşteri geldiğinde 'Bu beni aldatır, işini yamuk yapar' demeyecek, 'İşini doğru yapar' diyecek. Kötü iş yaparsan değer olmaz.

İşini, mesleğini, eşini ve çocuklarını seveceksin. Aile düzenin olmazsa iş düzenin olmaz, iş düzenin olmazsa ev düzenin olmaz. Bunların hepsi birbirine bağlıdır. Hayatı sevmeyenden bir şey olmaz. Hata olur mu? Olur ama esnaf adam kandırmaz. Bu meslek zordur. Gözünü kaynak alır, elini demir yakar, sıcağı var soğuğu var ama yıllar sonra anladım ki alın teri mühimdir. Çok zengin olunmaz bu meslekle ancak kendini yetiştirirsin. Helal para olduğu için insanın değerini bozmaz. Demirciliğin elle yapılacak birçok işini yaptık. Evvela görmediğin ve bilmediğin bir şeyi tasarladın mı düşünmeye dalacaksın. Gayret edip sabredeceksin. Gece rüyana girecek, kafana takılacak. Her şey kendinden bitmez, görmediğin işi de yaparsın” (Ünal, 2021).

Hüseyin Şahin Özdemir, 1962'de Safranbolu'da Sine Köyü'nde doğmuştur. 1978 yılında Demirciler Çarşısı'na babası tarafından getirilerek demirci ustası akrabası Muhsin Ünal'ın yanına çırak olarak verilmiştir. Muhsin Bey'in askere gitmesiyle dükkân kapanmamış, Hüseyin Bey 1,5 yıl içerisinde ustasının yokluğunda da dükkânda çalışarak zanaatı bir hayli öğrenmiştir:

“Davud peygamber elinin emeğiyle evinin ihtiyacını karşılamaya başlamasından sonra mutlu olmuştur. Şimdi ben ne kadar bana para gelse bir türlü ondan mutlu olamıyorum ama şurada sattığım 40-50 liralık şeyden o kadar mutlu oluyorum. El emeğini yiyen kişi en mutlu insandır” (Özdemir, 2021).

İki demirci ustası da ifadelerinde Davud Peygamber ile ilgili kıssayı paylaşmıştır. Bu durum, kültürel belleğin usta-çırak ilişkisi bakımından aktarıldığına işaret etmektedir. İfadelerinde Türk ve İslam kültüründen izler taşımaları, ustaların öğretilerinin taklit edilmesi ve günümüze değin süregelen tekrarlananın meydana gelmesiyle oluşmuştur. Demirci ustaları, atalarından aldıkları gelenekle demirciliği sürdürmekte ve Davud Aleyhisselamın kıssasını paylaşarak bir hatırlatmada bulunmaktadır:

“Andolsun biz Davud'a tarafımızdan müstesna bir lütufta bulunduk. 'Ey dağlar! Onunla tesbih edin. Ey kuşlar, siz de' dedik ve onun için demiri yumuşattık” (Sebe Suresi, 10. Ayet). Buna göre Hz. Davud elinin emeğiyle kazandığından mutlu olmakta ve bundan dolayı ona demiri hamur gibi yumuşatacak kudret verilmiştir. Hz. Davud demiri ateşe sokmaksızın, çekiçle vurmaksızın İsteddiği şekle sokmuştur (Köksal, 2011: 380).

Demir günlük hayatta kullanılan bıçak, makas, ütü, çivi, kazan, at koşum takımları, süs eşyaları, şehir kapıları gibi birçok ürünün imalinde kullanılmaktadır (Yağcı, 2015: 88). Demirci ustası Muhsin Bey soba, balta, kazma, kürek, kilit, ev aletleri, tarım aletleri vb. birçok şeyi dükkânında yaptığını belirtmektedir:

“Demircilik geçmişte çok değerliydi. Köyde çalışan çoktu. Saban, çivi, soban hepsi el emeği bekleniyordu, şimdi bunlar tedavülden kalkarak fabrikasyon oldu. 20-25 senedir birtakım şeyleri yapmıyorduk. Safranbolu UNESCO tarafından koruma altına alınıp tarihi evler restore edilmeye başlanınca çıraklığımızda yaptığımız birçok şeyin değeri arttı, onları yapmaya başladık. Hiç akla gelmeyen şeyleri yapıyoruz. Müşteri numune getirir, bakıyoruz ve yapıyoruz.

Taş ocaklarına dünyanın malzemesini yaptık. Kapı menteşeleri, kapı mandalları, Zülfikar kılıcı. Film ve diziler sayesinde kılıç ve bıçak yaptık” (Ünal, 2021).

Gelişen teknoloji ile değişen bir dünya imajı çizen Muhsin Bey, zanaatın UNESCO aracılığıyla unutulmaması ve hatırlanması bakımından memnuniyetini dile getirmektedir. Tarihi olgunun yeniden nitelik kazanmasıyla eskiye dönülmesi ve tarihi yapılara kıymet verilmesi kente canlılık kazandırmıştır. 1994’ten sonra Safranbolu’da başlayan UNESCO faaliyetlerinden sonra koruma alanında olan evlerin restorasyonunun hızlandırıldığına değinen Hüseyin Bey, restorasyondaki detaylara dikkati çekmektedir:

“Bir restorasyon yapılacağına yapının üzerindeki malzemeleri ecdat nasıl yapmış ise bugün istenilen, o ecdadın yaptığı eserlerin birebir aynısıdır. Şu anda kapının kilidi, mandalı, tokmağı, kulpu, göbeği, çivisi ve menteşesini asırlar önce ecdadım nasıl yaptıysa bizden istenilen de odur. Burası 1796’dan itibaren kurulan bir çarşı olduğu için çırak, kalfa ve usta hep aynı dükkanlarda yetişmiştir, işin yabancılığı yoktur. Çünkü asırlar önceki ustasıdır. Şu anda da kapı dekorlarının metal işlerini yapıyoruz” (Özdemir, 2021).

Mekânlar toplumu temsil eden bir kimliktir. Ait olma ve süreklilik özellikleriyle kimlik, her dönem şekillenerek sonraki kuşaklara aktarılmaktadır. Mekânsal kimlik tarihi değerler, inançlar, ekonomi ve yaşam biçimleri olarak değerlendirilecek kültürün aktarılması bakımından sürekliliği sağlamaktadır (Deniz ve Ersöz, 2020: 530). Kuruluş yılı 1796 tarihli Demircilik Çarşısı’nın demircilik amaçlı kurulan bir çarşı olduğunu ifade eden Hüseyin Bey, bu çarşının Safranbolu’da amacına uygun olarak yaşayan en eski çarşı olduğunu belirterek şöyle konuşmuştur:

“Diğer mesleklerin de kendine göre çarşıları ve arastaları vardı. Ama hepsi amacını yitirdi. Kunduracılar (yemenicilik), semerciler, tabakhaneler vardı. Biz bunların hepsini gördük. O zamanlar fabrikasyon şeyler yoktu. Ürünler akşam satılığa çıksa sabaha satılacak vaziyetteydi. O şekilde kıymetli ve değerli Demirciler Çarşısı esnafı vardı. Köyden ve şehirden bir şeye ihtiyacı olan buradan kazma, balta ve beygirleri için kara saban alırdı. O zaman köylü de şehirli de mutlaka tarımla uğraşan toprağına sarılan ve toprağından kazanan kişilerdi. Arkadan gelen nesil olmadığı için ustalar iş değiştirdi, vefat edenler oldu. Çocukları da aynı işleri devam ettirmedi. Çünkü zanaat güç, kuvvet ve çalışmak isteyen bir şey” (Özdemir, 2021).

Safranbolu’nun, Kastamonu’nun kazası olarak Üsküdar’dan Kastamonu’ya kadar bir ticaret yolunda yer aldığını belirten Muhsin Bey, bir dönem Kıranköy’deki Rumlarla çarşıda beraber çalışıldığını aktarmaktadır. Bu durum çarşıdaki demirciliğe dair Türk kültüründeki belleğin farklı kültürler ile harmanlandığı göstermektedir. Kendisinin üç çırak yetiştirdiğini söyleyen Muhsin Bey, sözlerini şu şekilde sürdürmektedir:

“Semercilik, saraçlık, nalbantlık, tabakhaneçilik hepsi yok oldu. Ben buraya ilk geldiğimde hepsi vardı ve çalışıyordu. Bir biz kaldık, dört kişiyiz. Bizim çalışmamız lazım, çalışıp üretmeden kime mal vereceksin? Elinde bir şey varsa fayda verir. Biz şimdi kışın hazırlarız, yazın satarız. Yazın insanlar inşaata, evine, bağına başlayınca kımıldama olur. Yarın biz öldükten sonra bu işleri yapacak insanlar yetişmezse arayan bulamaz. Artık kimse çocuğunu getirmiyor” (Ünal, 2021).

Demirci ustası Hüseyin Bey, dönem dizi ve filmleri ile mesleklerine dair ilginin arttığını belirtmektedir. Demirci dükkanında TRT’de yayınlanan “Yamak Ahmet” adlı bir dizinin bazı sahnelerinin iki bölümde yer aldığını söylemektedir (Yamak Ahmet, 2022):

“Meslek hiçbir zaman ölmez. Çünkü yaşadığı müddetçe bir bıçağı mutlaka herkesin ihtiyacı vardır. Demirciysen bir balta ve bir kazma her zaman yaparsın. Evinde mutlaka herkesin metali vardır, sandalye ve masa gibi. Onların da tamirci için bir demirciye ihtiyacı vardır. Her halükârda demirciye ihtiyacı olan kişiler her dönemde vardır. Devlet tarafından okullarda meslek dersi

koyularak çocuklar yönlendirilir ve isteğine göre meslek seçtirilir. Çarşıya da ilkokul çocukları oluk oluk gelirler, öğretmenleri getirir” (Özdemir, 2021).

Tekrarlama ritüelleri de dönüşüme uğrayarak dönem dizi ve filmlerinin yayınlanması demirciliğe duyulan ihtiyacı ve merakı arttırmıştır. Usta-çırak ilişkisi devam ettiği müddetçe kültürel belleğin aktarımı sürdürülecektir. Mevcut ihtiyaçlar canlandırmanın mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. Meslek derslerinin zanaatın devam ettirilmesine yönelik adımlarda bulunacağına işaret eden Hüseyin Bey’in zanaatın, maddi kazanç da sağlayacak bir meslek olarak sürdürülebileceği hususundaki ifadeleri şu şekildedir:

“Bir delikanlı beş sene kadar çalışırsa beş yıl sonra kendi işinin patronu olabilir. Başkasının yanında çalıştığıın yarısı kadar çalışsa 2-3 misli kazancı olur. Böyle bir durumda başkasına çalıştığı kadar yorulmayacak, sabit işi olacaktır. Zanaatkâr adamın ayakta durması daha kolay olur. Zanaat içinde ‘iflas ettim’ yoktur çünkü bizim işimiz sermayeye dayalı değil çalışmaya dayalıdır. Zanaatkâr daima çalışmasına ve becerisine göre çevre edinir ve çalıştığı yer. Bizim yaptığımız bu eserlerin hepsi de hurdalardır, sermayesi çok azdır. Bir ton malzeme bize bir senede rahat gider” (Özdemir, 2021).

Kapı tokmakları, eski evlerin kapılarını çalmak için kapı kanatları üzerine elin uzanacağı şekildeki bir yüksekliğe koyulan madeni bir levha ve buna bağlı halka ile elle vurularak ses çıkaran malzemedir (Arseven, 1947: 951, akt. Yeni ve Çetin, 2016: 280). Kapı tokmaklarının temel işlevi ses çıkarmaktır. Hareketli kısım, sabit kısım ve tokmağın değdiği yerde daha çok ses çıkarmasını sağlayan bir kabara olmak üzere kapı tokmakları üç birimden oluşmaktadır (Yeni ve Çetin, 2016: 280). Hüseyin Bey, kapı tokmaklarının Türk gelenek ve kültür hayatındaki yerini şu şekilde aktarmaktadır:

“Eski dönemlerde evlerde elektrik yoktur. Ev ahalisinde rastgele kapı açamayacak durumda olanlar vardır. Gelen kişi kadın ise evdeki kadın açar, erkek misafir gelirse evdeki erkek kapıyı açar. Bunun için iki farklı tokmak vardır. O zamanki insanlar buna göre eğitilmiştir, kimin çaldığını bu şekilde anlar. Erkek tokmağı daha tok bir ses çıkarır, kadın tokmağı ise daha az” (Özdemir, 2021).

Resim 1: Kadınların kapı çalmak için kullandığı kapı tokmağı için örnek görsel (Hüseyin Şahin Özdemir’in eseri).

Resim 2: Erkeklerin kapı çalmak için kullandığı kapı tokmağı için örnek görsel (Hüseyin Şahin Özdemir'in eseri).

Hüseyin Bey, bildirdiği bu anekdot ile bir nesne üzerinden Türk kültür ve sosyal hayatındaki aktarıma dikkati çekmektedir. Buna göre kapı tokmağının kültürel bellekte taşıdığı işlev ile Türk gelenek ve göreneğinde simgesel ve nesnel bir ritüel olarak karşılaşılmaktadır. Eve misafir gelen kadınsa daha az ses çıkaran tokmak vurulmakta ve böylelikle evdeki kadının kapı açması sağlanmaktadır. Misafir erkek ise tok sesli olan tokmağa vurulmakta ve kapıyı erkek açmaktadır. Bu bakımdan kapı tokmağının mahrem hayatta üstlendiği işlev, değişen ve farklılaşan mimari ile sosyal hayat çerçevesinde günümüzde sürdürülmemektedir. Hüseyin Bey'in dükkanında fotoğraflanan Resim 1'deki kapı tokmağı, az ses çıkarması üzere kadınların kullanması için yapılan bir kapı tokmağı örneğidir. Resim 2'deki kapı tokmağı ise kullanıldığında tok bir ses çıkarması için erkeklerin kullanması için yapılan bir kapı tokmağıdır.

550

Resim 3: Kapı mandalı örneği (Hüseyin Şahin Özdemir'in eseri).

Assmann'a göre ortak duygu olarak ifade edilen kimliğe dair bilgi, bilgelik ve mit olarak birbirinden iki ayrı sistemi kapsamaktadır. Atasözü ve anlatı da bu sistemlere dahildir. Atasözleri öncelikle ortak duygularla ilişkilidir (Assmann, 2018: 151). Hüseyin Bey, Resim 3'te verilen kapı tokmağına dair bir anlatıyı şöyle aktarmaktadır:

“ 'Dış kapının dış mandalı' diye bir deyim vardır. Bazı yörelerde bu deyimler karşındakini dışlayıcı olarak söylenir. Halbuki sen bilmeden de olsa küçümsediğin kişiyi farkında olmadan övüyorsunuz. Çünkü 'dış kapının dış mandalı' denilen mekanizma kapının en önemli kilididir. Kilit de evin mahremidir. Bir bakmışsın o kişi övgüye layık bir olmuş gözünde” (Özdemir, 2021).

İmgeler zihinsel hayaller, fikirler ve hayal gücünü kapsamaktadır. Zihinde aile, grup, kabile, insan veya ırk özellikleri bağlamında belirlenen imge, öteki hakkındaki düşünce ve davranışları kontrol etmektedir. Dil, düşünce, günlük alışkanlıklar ve din bakımından kaynaklanan kültürel kopukluklar ve farklılıklar, imaj ve yargılarını belirlemede etkili olmaktadır (Beller, 2007: 4). Nesnelere atfedilen değer ve anlamlar dizisi kültürel belleğin aktarımında mühim bir unsurdur. Demire ilişkin imallerin anlatılar yoluyla atasözü veya deyim şeklinde belirmesi aktarımın önemini göstermektedir. Hüseyin Bey, “dış kapının dış mandalı” ifadesinin altında yatan bir gerçeği mesleğindeki yeri ve kullanım amacı açısından değerlendirerek bir bakış açısı sunmaktadır.

Zanaatın restorasyonlar ile önem kazanması ancak demirci ustalarının varlığı ile Safranbolu Demirciler Çarşısı'nda sürdürülebilir. Bu bakımdan demirci ustaları demircilik zanaatına verilmesi gereken devlet desteğine işaret etmektedir. Halkın zanaatlar konusunda bilinçlenmesi gerekliliğini ifade eden ustalar, mesleği severek ve isteyerek yapma gayretinin maddi olarak da getirisinin olduğunu belirtmektedir. Kültürel belleğin aktarıcıları olarak demirciler, zanaatlarının sürdürülmesi ve kültürel geleneklerinin gelecek kuşaklara aktarılması için çırak yetiştirmeyi istemekte fakat yetersiz talepten ve talebin sürdürülebilir olmamasından yakınmaktadır. Bu bakımdan usta-çırak ilişkisinin tekrarlama, canlandırma, hatırlatma gibi unsurlarının gerçekleşebilmesi ile zanaatın kültürel bellekteki aktarımı devam edecektir.

5. Sonuç

Destan, masal, hikâye ve atasözlerinde demir sağlam, korku duyulan ve kutsallık atfedilen bir metal olarak inanç sistemine işlemiştir (Türkmen ve Türker, 2014: 8). Kültürel belleğin aktarımı demircilik zanaatında, usta-çırak ilişkisi bağlamında öğrenimin aktarımı yoluyla sağlanmaktadır. Türk ve İslam kültüründeki birçok efsane ve anlatıya konu olan demirin yüzyıllardan beri imgelenen bir mit haline gelmesi, ahlaki ve mesleki pratiklerin tekrarlama ritüelleri ile bugüne aktarımı yoluyla gerçekleşmektedir. Safranbolu'daki demirci ustalarının zanaatlarına dair Türk ve İslam kültüründen imgeler taşımaları, ritüeller ve öğretilere ilişkin taklit ve anlatılara yer vermeleri, kültürel belleğin aktarıcıları olarak demircilerin önemli bir yer taşıdığını göstermektedir.

Zanaat kolunun birçok zanaatkar tarafından bir kentte icra edilmesi belli mekanlarda zanaata dair isimlendirilmeler yapılmasına neden olmuştur. Bu bakımdan UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki Safranbolu'da birçok zanaat hakkında sokak ve çarşı ismi yer almaktadır. Demirciliğin çarşıdaki demirci ustaları tarafından yapıldığını temsil eden, Safranbolu'da hatırlatıcı bir mekânsal unsur olarak karşılaşılan ve 1796'da kurulan “Demirciler Çarşısı”, demirin, kent hafızasında bir imge halinde oluşması ve sürdürülmesinde etkili olmuştur. Demirciler Çarşısı'nın içerisinde bulunduğu kentin kültür, sanat, sosyal ve iktisadi niteliklerini yansıtan Eski Çarşı'da, çalışma süresince ulaşılan kaynaklar ve yapılan araştırmalar neticesinde, geçmişten bu yana birçok zanaat ve mesleğin varlığını yitirdiği, bir isim ve eski bir hatıra olarak adının kaldığı görülmüştür. Varlığını ve ustasını yitiren birçok zanaat ve meslek dalının olduğu göz önünde bulundurulduğunda demircilik faaliyetini sürdüreceği ve buna dair kültürel belleği taşıyacak aktarıcıların rolü önem taşımaktadır.

Mekânsal hafızanın canlandırılması, tekrarlama ve simgesel unsurlarla anlam ve değer kazanmakta, dönem dizisi ve filmlerinin yayınlanması ise demirciliğe duyulan ihtiyacı ve merakı arttırmaktadır. Dönem dizileri kılıç, bıçak gibi nesnelere olan ilgiyi arttırmakta, eskinin

canlandırılması suretiyle yaşatılmasına kapı açmaktadır. Demircilerin yıllar önce çırakken ustalarından öğrendikleri nesnelere halk tarafından gösterilen ilginin artmasıyla geçmişe kapı aralamaları ve nesnelere mevcut hale getirmeleri, kültürel belleğin canlanmasında medyanın işlevini görünür kılmaktadır. Bu bağlamda, alanda yapılacak olan her türlü akademik çalışma ile çekilecek belgesel filmler ve işlevsel metinler, tanıtıcı unsur olarak kültürel belleğin aktarımında demircilerin aracı ve aktarıcı rolünü ortaya çıkaracak, tekrarlama ve canlandırma ile günümüze kültürel unsurları taşıyacaktır.

Çarşıda zanaatı icra eden dört ustanın kalması ve ustaların çırak yetiştirememesinden dolayı desteklenmeye dair istekleri gibi durumlar canlandırmanın mecburiyetini ortaya çıkarmaktadır. Demircilik zanaatının kültürel bellekte yer ediminin usta çırak ilişkisi devam ettiği takdirde mevcut olması bakımından demirci ustalarının anlatılarını ve mesleki pratiklerini yeni nesillere aktarması kuşaklararası kültürel belleğin oluşumunu sağlayacaktır. Bu bakımdan meslek okullarında verilecek eğitimlerin, kurum ve kuruluşlarla yapılacak eğitimlerin ve kültürel bellek ediniminde rol oynayan kent mekanlarına düzenlenecek gezilerin, öğrencilerin ve halkın konuya dair bilinçlilik ve bilgi düzeyinin artmasına etki edeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akçi, Y. Çelik, M. Özdemir, R. (2018). *Ahilik ve mesleki etik*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Arslan, M. (2015). Kültürel belleğin uzman taşıyıcıları olarak âşıklar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(1), 2015.
- Artut S. ve Hasoğlu R. (2018). Passing down cultural design heritage through craft objects of memoir. *Sanat Tarihi Dergisi*, 27(3), 409-423.
- Assmann, J. (2018). *Kültürel bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Aytekin, B. A., Rızvanoğlu, K. (2019). Creating learning bridges through participatory design and technology to achieve sustainability in local crafts: a participatory model to enable the transfer of tacit knowledge and experience between the traditional craftsmanship and academic education. *Int J Technol Des Educ*, 29, s. 603-632. <https://doi.org/10.1007/s10798-018-9454-3>
- Beller, M. (2007). "Perception, image, imagology" in *imagology: The cultural construction and literary representation of national characters* içinde p. (3-16). (Ed. by M. Beller-J. Leerssen). Amsterdam: Rodopi.
- Bilgili, A. S. (2020). *Türk kültür coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüktuncay, M. (2014). İmgelemden anlatıya tarihsel düşünmenin formları. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (23), 49-74. DOI: 10.20981/kuufefd.90272.
- Connerton, P. (2019). *Toplumlar nasıl anımsar?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çandır, M. ve Aydın, Y. (2021). Ahilik teşkilatının Türk kültürünün aktarımındaki rolü. *DEÜİFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı*, 769-785.
- Çerikan, U. F. (2014). *Türk kültüründe demir*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Danışman, G. (2005). Küreselleşme ve zanaatçı-teknoloji ustalarının çaresizliği. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 6, 235-245.
- Demirarslan, D. (2018). Kentsel ve kültürel bellek bağlamında tarihi bir şehir ve yakın çevresi: Gelibolu. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*. 5(22), 910-932.
- Deniz, T. ve Ersöz, D. (2020). Safranbolu şehri yer adları, mekân, kimlik ve kültür. *International Journal of Geography and Geography Education*, (42), 427-542.
- Doğan, E. T. (2010). Zanaatkâr. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(02), 299-306. DOI: 10.1501/SBFder_0000002157

- Eliade, M. (2003). *Demirciler ve simyacılar*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Eren, M. (2019). *Ordu'da nacak nacakçılık ve nacakçılar*. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Erl, A. (2008). Cultural memory studies: An introduction. Erl, A. ve Nünning, (Ed.). Sara b. Young. *Media and cultural memory an international and interdisciplinary Handbook*. Berlin: De Gruyter.
- Gül, U. (2020). Değişen teknoloji ve yüzeyin sınırlanışı: Fotoğraftan cep telefonuna. *AUAd*, 6(1), 161-180.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Güvenç, B. (1997). *Kültürün Abc'si*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. <https://vdocuments.mx/bozkurt-guevenc-kueltueruen-abc.html?page=17>
- Halbwachs, M. (2021). *Kolektif hafıza*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk dini tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kubbealtı Lügatı (2021). *Kut* <http://lugatim.com/s/kut> 24 Aralık 2021'de ulaşılmıştır.
- Kubbealtı Lügatı (2021). *Kült* <http://lugatim.com/s/k%C3%BClt> 24 Aralık 2021'de ulaşılmıştır.
- Oğuzhan Börekçi, Ü. A. (2020). Tarih bilinci ve kültürel bellek inşası bağlamında bir analiz: Fatih İstanbul Kapılarında. *Geçmişten Günümüze Toplumsal Hafıza Anlatı Türleri ve Ritüeller Üzerinden Analizler* içinde (1-29). Oğuzhan Börekçi, Ü. A., Erdemir Göze, F. ve Işık G. (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve yazılı kültür*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Oran, M. ve Oran, F. (2019). Demircilik mesleğiyle uğraşan zanaatkârların mesleklerine ilişkin görüşlerinin nitel araştırma yöntemiyle incelenmesi (Kula ilçesi örneği). *Folklor Akademi Dergisi*, 2(3), 563-576.
- Ögel, B. (2010). *Türk mitolojisi I. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ricoeur, P. (2020). *Hafıza, tarih, unutuş*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennett, R. (2009). *Zanaatkâr*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seymen Aksu, N. ve Aydın Türk, Y. (2021). Geçmişten günümüze zanaat ve zanaat mekânları, Trabzon kenti örneği. *Art-Sanat Dergisi*, (15), 317-345.
- Tezcan, S., Erin, İ. ve Zengin Çelik, H. (2020). Kentlerin değişen yapılanmasının kent meydanları ve kentsel belleğin yaratımı üzerindeki etkisi: İzmir meydanları üzerinden bir inceleme. *Geçmişten günümüze toplumsal hafıza anlatı türleri ve ritüeller üzerinden analizler*, içinde (141-175). Oğuzhan Börekçi, Ü. A., Erdemir Göze, F. ve Işık G. (Ed.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tonta, Y. (2012). Bilgi sınıflama, bilgi düzenleme ve bilgi erişim. Ö. Külcü, T. Çakmak ve N. Özel (Yay. Haz.). *Dr. K. Gülbün Baydur'a armağan* içinde (155-172). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tunçer, M. (2017). *Dünden bugüne kültürel miras ve koruma*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Türkmen, F. ve Türker, F. (2014). Geleneklerde ve inançlarda demir. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 1(14), 1-8.
- Ülken, H. Z. (2007). *Türk tefekkürü tarihi*. İstanbul: YKY.
- Yağcı, M. (2015). *Türk kültüründe demir ve demircilik (VI-XII. yüzyıllar)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Afyon.
- Yamak Ahmet (2022). <https://www.trt1.com.tr/arsiv/yamak-ahmet> 30 Haziran 2022'de ulaşılmıştır.
- Yeni, Ö. ve Çetin, Y. (2016). Kastamonu Taşköprü ilçe merkezinde yer alan geleneksel kapı tokmakları. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (37), 278-298.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yin, R. (1984). *Case study research: design and methods*. California: Sage Publications.

Yüksel, A. N. ve Göksel, A. (2020). Bölgesel kümelenme örneği olarak ahilik teşkilatı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 6(3), 794-812.

Muhsin Ünal, Mülakat, Fatma Sena Yaman, Karabük, 21 Aralık 2021.

Hüseyin Şahin Özdemir, Mülakat, Fatma Sena Yaman, Karabük, 21 Aralık 2021.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The whole of thoughts, feelings and actions shaped through oral and written culture in a society are the elements that make up the cultural memory. In the transfer of traditional culture, the crafts are learned within the master-apprentice relationship, thus ensuring the transfer of cultural memory. Blacksmithing, which has an important place in Turkish and Islamic culture, is the process of producing many objects, tools and equipment by processing metal with skill and mastery. Cultural memory is realized through the transfer of knowledge and culture from the past to the future. In this process, artisans are encountered as transmitters of knowledge and culture. Concepts such as reminder, animation and repetition are important in the transmission of oral culture in the learning of the blacksmith craft. The moral, cultural and practical knowledge learned and repeated from the masters of blacksmithing and transferred from generation to generation ensures the continuity of the craft by providing the formation of a cultural memory.

Methods

In this study, blacksmiths in Safranbolu district of Karabük province, which was included in the UNESCO World Heritage List on December 17, 1994, were examined as cultural memory carriers in the context of cultural memory, craft and blacksmithing concepts. In the study, the method was determined as a case study and semi-structured interviews were conducted. In this direction, the place of blacksmithing, which has been operating in Safranbolu Demirciler Çarşısı since 1796, in cultural memory has been examined. The role of blacksmiths as cultural memory transmitters in terms of growing up by maintaining the master-apprentice relationship constitutes the question of the study. Blacksmithing occupies an important place at the last point where crafts such as saddlebags, saddlery, farriers and tanneries in Safranbolu disappeared. In the place called Demirciler Çarşısı, four blacksmiths continue their profession today. In this context, an oral history study on cultural memory was conducted with the information obtained as a result of interviews with blacksmiths, retired blacksmith Muhsin Ünal and Hüseyin Şahin Özdemir. In the study, the method was determined as due diligence and a semi-structured interview was conducted.

Title

Blacksmithing has an important place in the tradition of Islam and Turkish culture. The profession of blacksmithing, which is an ancestral heirloom to the Turkish nation, is realized through the transfer of objects and rituals by maintaining the reminders of cultural memory through memory and memory. The aim of the study is to reveal the place of iron in Turkish culture in terms of cultural memory and the functions that blacksmiths undertake as cultural memory carriers. The importance of iron in Turkish culture makes it important to transfer the cultural memory of the blacksmith craft. Historical facts and retrospective thinking and deductions bring along the process of making sense of the future. Nature and people interact, the structure of countries and cities changes, and many facts, events, people, institutions or professions need to be remembered. The process of making sense is realized by visualizing, remembering and repeating the facts of the past.

The importance of the craft with restorations can only be sustained in Safranbolu Demirciler Çarşısı with the presence of blacksmiths. In this respect, blacksmith masters point to the state support that should be given to the blacksmithing craft. The craftsmen, who express the necessity of raising awareness of the people about the crafts, state that the effort to do the profession lovingly and willingly has financial benefits as well. Blacksmiths, as the transmitters of cultural memory, want to train apprentices in order to maintain their craft and transfer their cultural traditions to future generations, but they complain about insufficient demand and the unsustainability of the demand. In this respect, the transfer of the craft in cultural memory will continue with the realization of elements such as repetition, animation and reminder of the master-apprentice relationship.

Conclusion

The transfer of cultural memory is provided through the transfer of learning in the blacksmithing craft, in the context of the master-apprentice relationship. The fact that iron, which is the subject of many legends and narratives in Turkish and Islamic culture, has become a myth that has been imagined for centuries, is realized through the transfer of moral and professional practices to today with repetition rituals. The fact that the blacksmiths in Safranbolu carry images from Turkish and Islamic cultures about their craft, and that they include imitations and narratives about rituals and teachings show that blacksmiths have an important place as the transmitters of cultural memory.